

**IPHIGENIA AULIS’TE TRAGEDYASININ ÇAĞDAŞ BİR YORUMU OLARAK
KUTSAL BİR GEYİĞİN ÖLÜMÜ FİLMİNİN FELSEFİ ANLAMI**

THE PHILOSOPHICAL MEANING OF THE KILLING OF A SACRED DEER AS A
CONTEMPORARY INTERPRETATION OF TRAGEDY IPHIGENIA AT AULIS

Metin BAL

Prof. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, İzmir.

ORCID: 0000-0003-3448-3736

Özet

Jorgos Lanthimos *Kutsal Bir Geyiğin Ölümü* filmiyle kutsal değerini insan üstü güçlerden alıp dünyevileştirir. Euripides’in *Iphigenia Aulis*’te tragedyasının kahramanlarından kraliçe Klytaimnestra’nın insan üstü güçlere inanmadığı iddia edilir. Bunun nedeni Klytaimnestra’nın kendi kızı Iphigenia’nın can kaybını bir kurban olarak değil bir cinayet olarak değerlendirmesidir. Iphigenia’nın kendi babası kral Agamemnon tarafından “kurban” olarak öldürülmesi olayını Lanthimos *Kutsal Bir Geyiğin Ölümü* filminde çağdaş dünyanın insanları arasındaki ilişkileri sorgulamak için yorumlar. Iphigenia ve Martin’in babası Jonathan Lang’ın öldürülmeleri kurban mıdır yoksa cinayet midir? Cevap ne olursa olsun, hem tragedyanın hemde filmin düşündürdüğü şey kutsal sayılması gerekenin yaşam oluşudur. Kendi kızını kurban eden kral Agamemnon ve kendi hastasının can kaybına neden olan cerrah Steven’in neden oldukları can kaybının bedelini ödemeleri beklenmektedir. Fakat nasıl? İnsan yaşamının bedeli ne olabilir? Sonuç olarak, *Kutsal Bir Geyiğin Ölümü* filminin çağdaş dünyanın insanlarına katkısı “kutsal” ve “kurban” değerlerini yeniden sorgulamaya açmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Kutsal, kurban, *Iphigenia Aulis*’te, *Kutsal Bir Geyiğin Ölümü*, bir insan yaşamının bedeli.

Abstract

With the movie *The Killing of a Sacred Deer* , Jorgos Lanthimos takes the value sacred from superhuman powers and makes it mundane. It is claimed that queen Clytemnestra, one of the heroes of Euripides’ tragedy *Iphigenia at Aulis*, does not believe in superhuman powers. This is because Clytemnestra considers the event of killing of her own daughter Iphigenia a murder rather than a sacrifice. In *The Killing of a Sacred Deer*, Lanthimos interprets the killing of Iphigenia as a “sacrifice” by her own father, King Agamemnon, to question the relations between the people of the contemporary world. Are the killings of Iphigenia and Martin’s father, Jonathan Lang, sacrifices or murders? Whatever the answer is, the idea that both the film and the tragedy suggest is that what should be considered sacred is life. King Agamemnon, who killed his own daughter, and surgeon Steven, who caused the death of his own patient, are expected to pay the price for the loss of life they caused. But how? What could be the cost of a human life? As a result, the contribution of the movie *The Killing of a Sacred Deer* to the people of the contemporary world is that it re-examines the values of “sacred” and “sacrifice.”

Keywords: Sacred, sacrifice, *Iphigenia at Aulis*, *The Killing of a Sacred Deer*, the cost of a human life.

Klytaimnestra: “Hiç düşündün mü?”
(Euripides, 2017: 48, dize: 1194)

Giriş

“Kutsal” değerinin kaynağı nedir? İnsanların birbirlerini kutsal görmeyip kutsamadıkları yerde neler olur? Günlük hayatta çok sık karşılaştığı gibi insanlar şeyleri kutsarlar ya da lanetlerler. Kutsamak, bir şeyin ya da kimsenin varlığını üstün bir değer ilan etmek ve onun varlığının devamının ve sürekliliğinin korunmasını dilemek ve bu nedenlerle, ona saygı duyulmasını talep etmektir. Örneğin, insanların birbirlerine doğruyu söylemeleri, birbirlerinin canına zarar vermemeleri beklenir çünkü yalan, yaralama ve öldürme eylemleri kutsala saygısızlık ve küfür olarak değerlendirilir. Gerçektende yalanlar, işlenen suçlar ve bunlardan duyulan korku, bunların ait olduğu kimsenin kontrolünün ötesindedir. İşte bu nedenle dikkatli bakarsanız ya da hatırlarsanız hakikatleri söyleyenler, masumlar, neşeliler, aşıklar, cesaret, adalet gibi erdemler sergileyenler, vb. birer tanrı gibi görünürler. Yine insan tarafından ve başka şeyler tarafından alınan ve verilen insan canı, armağanlar, sözler, vb. kutsal görünürler. İlkindeki bu kimseler ve ikincideki bu şeyler yine de çoğu zaman sıradan insanlar ve sıradan şeylerdir fakat zaman zaman tanrılaşırlar ve kutsallaşırlar.

Euripides’in (MÖ 480 - 406) *Iphigenia Aulis’te* (MÖ 405) tragedyası ve çağdaş bir sanat yapıtı olan Yorgos Lanthimos’un (1973 -) yönettiği ve senaryosunu Lanthimos ve Efthymis Filipou’nun yazdıkları *Kutsal Bir Geyiğin Ölümü* (2017) adlı sinema filminin ortak teması kutsal değerine saygısızlık ve bu saygısızlığın bedeli olarak düşünülen “kurban”dır. Kurban bir çeşit armağandır. Bir sununun armağan olabilmesi için bu sununun verildiği kimsenin kabul etmesi gerekir. Kabul edilmemiş bir sunu armağan olamaz. “Kurban “suçlu” tarafın borcunu ödeyen “masum” bir canlıdır.” (Girard, 1989: 4) Kurbanın, insana yararlılık bakımından en değerli olan canlılar arasından seçilmesi beklenir. Kurban ve cinayet farklı eylemlerdir. Kurban, bir cinayete karşın, kayıp yaşayan tarafın acısını dengelemek üzere sunulan şeydir. Kayba karşılık dengenin sağlanması için eşit öneme sahip bir can feda edilmelidir. Filmde kullanılan İngilizce dilinde “sacrificer” “kurban edilen kimse” anlamının yanında “fedakarlık yapan kimse” anlamına da gelir. Bu anlamda, “sacrificer” sözcüğünün ve kurban anlamına gelen “sacrifice” sözcüğünün “cinayet” anlamına gelen “murder” ve cinayette katledilen kimse anlamına gelen “murdered” sözcüğüyle bir ilgisi yoktur. Zaman zaman insanlar başka kimseler ya da birtakım değerler için kendilerini feda ya da kurban ederler. Bir kimsenin, gönüllü olarak kendi hayatını armağan etmesi de “kurban” demektir. Kurban bir kimsenin başka bir kimseyi öldürmesi ve böylece bir cinayet işlemesi değildir. Kurban olayı, bir kimsenin kendi canını armağan etmesidir. Kurban, böylece, zorla değil, gönüllü sunularak yapılan şeydir. Kurban olarak sunulan şey değerli bir şey olmalıdır. Kurban güçlü, sağlıklı, akli başında, bedensel ve ruhsal açıdan bütün olmalıdır. Kurban, sevilen ve değerli bir şeydir. Bunu filmde Kim’in Bob’a söylediği sözlerde görüyoruz: “Seni gerçekten seviyoruz. Hepimiz seviyoruz.” Tragedyadaki olayların nedeni olan kral Agamemnon’un tanrıça Artemis’in geyiklerinden birisini vurması bir cinayettir. Buna benzer olarak, filmde cerrah Steven’in kendi sorumsuzluğu nedeniyle Martin’in babasının can kaybına neden olması da bir cinayettir. Başka bir deyişle, Agamemnon

ve Steven kendi hatalarından dolayı birer katile dönüşüyorlar. Dahası, bu iki ayrı cinayet olayında failler kasıtlı davranmışlardır. Agamemnon geyiği isteyerek öldürdü, Steven alkollüyken bir yanlış yapacağını biliyordu ve bu nedenle kendi hastasının ölümüne, sonuçta böyle olacağını bilerek yol açtı. Yine Agamemnon, kendisi için zor bir süreç olsa da sonunda kendi kızını kasten öldürmeye karar veriyor ve bu karar Iphigenia'nın ölümüne neden oluyor ve Steven ise, aynı şekilde, zorlansa da, sonunda, kendisini buna ikna ediyor ve kendi oğlu Bob'u bilerek öldürüyor. Peki Agamemnon ve Steven'ı birer katile dönüştüren bu iki can kaybının farkı nedir?

Kurban seremonisinin en yaygın görülen şekli, gerçekleşmesi dilenen bir isteğin önceden sunulan bedeli olmasıdır. Örneğin savaşa çıkmadan önce, ordu kışlasında gerçekleştirilen kurban seremonisi bu nedenle yapılır. Kurbanın bundan daha az görülen şekli ise, neden olunan bir zararı telafi etmek ya da zarar gören tarafın acısına denk bir kayıp yaşamak yoluyla durumu dengelemek amacıyla yapılan seremonidir. *Tevrat*'ın "Genesis" bölümünde Adem ve Havva'nın ilk çocuğu Kain kendi emeğinin ürünü olan tahılı Tanrı'ya sunmak, armağan etmek ister. Habil ise düzenli olarak kendi sürüsünün ilk doğanını Tanrı'ya sunar, armağan eder ya da kurban eder. Tanrı Habil'in kurbanını armağan olarak kabul eder fakat Kain'in tahıl armağanını reddeder. Böylece Kain Habil'i kıskanır ve öldürür. Fakat Tanrı Kain'in bu "öldürme" davranışını bir cinayet ve "günah"¹ olarak değerlendirir. "Ve Rab Kain'e dedi: Kardeşin Habil nerede? Ve dedi: Bilmiyorum; kardeşimin bekçisi miyim ben? Ve dedi: Ne yaptın? Kardeşinin kanının sesi topraktan bana bağıyor. Ve şimdi sen toprak tarafından lanet edildin, o toprak ki kardeşinin kanını senin elinden almak için ağzını açtı; toprağı işlediğin zaman, artık sana kuvvetini vermeyecektir; yeryüzünde kaçak ve serseri olacaksın. Ve Kain Rabbe dedi: Cezam taşınamayacak derecede büyüktür. İşte, bugün toprağın yüzü üzerinden beni kovdun; ve senin yüzünden gizli kalacağım; ve yeryüzünde kaçak ve serseri olacağım; ve vaki olacak ki, her kim beni bulursa, beni öldürecektir. Ve Rab ona dedi: Bunun için Kain'i her kim öldürürse, ondan yedi kere öç alınacaktır. Ve Rab, her kim onu bulursa kendisini vurmasın diye, Kain üzerine bir nişane koydu."² Bu durumda neyin kutsal olup olmadığının kaynağının insanlar arasındaki bağlarla ve olaylarla ilişkili olduğu görülür.

Başka bir semavi öyküde, Tanrı İbrahim'e, oğlu İshak'ı kurban edeceken, "kendi biricik oğlunu benden esirgemedin"³ diyerek, onun yerini alacak bir koyun gönderir. Yine semavi başka bir öyküde, ileri yaşlılık nedeniyle kör olan İshak ölümünün yaklaştığını hissedince büyük oğlu Esav'ı çağırır ve avlanıp lezzetli bir yemek yapmasını ve böylece onu kutsayacağını ya da mübarek kılacağını söyler.⁴ Annesi Rebeka bunu duyar ve Esav'ın yerine, diğer oğlu Yakup'un bunu yapmasını söyler. Bir kimsenin istekleri karşılanmadığında ya da kandırıldığında, bu kimse, içinde bulunduğu durumu lanetler. Dikkat edilirse görülecektir ki istekleri gerçekleştirilmemiş kimseler her gün yüzlerce kez lanet okurlar. Esav kıllı bir adamdır, Yakup ise kılsızdır. Yakup babası tarafından lanetlenmemek için kendi yüzüne keçi kılları yapıştırarak kendisini Esav'a benzeterek gizler. Esav kılığında babasına bu yemeği

¹ s. 4. Bap 4 "Tekvin" ss. 1-55. *Kitabı Mukaddes*.

² s. 4. Bap 4, "Tekvin", ss. 1-55. *Kitabı Mukaddes*.

³ s. 20. Bap 22, "Tekvin", ss. 1-55. *Kitabı Mukaddes*.

⁴ s. 27. Bap 27, "Tekvin", ss. 1-55. *Kitabı Mukaddes*.

ikram eder. Böylece bir yalan yoluyla kutsanma hakkı elinden alınmış olan Esav, uğradığı bu haksızlığın bedelinin ödenmesi gerektiğini düşünür. Esav sonuç olarak Yakup'u öldürme düşüncesiyle kendisini teselli eder. Başka bir semavi öykü olan İsa'nın çarmıha gerilme olayı da bir kurban seremonisi olarak değerlendirilebilir. İsa çarmıha gerilmekten kaçmamıştır. Bu olay İsa'nın dostlarına göre, "onu ele veren Yahuda"nın bir ihaneti ve cinayet ya da Vali Platus için bir ceza olarak görünürken, İsa'nın kendisi için bir kurban seremonisidir. İsa'ya ihanetinin farkına varan Yahuda "kendini astı"⁵ böylece bir cinayete neden olduğu ihanetinin bedelini ödedi. İsa ise başına gelecekleri bile bile, bir bedel ödeme uğruna, gönüllü olarak çarmıha gider. Bu bedel insan soyunun işlediği günahlara karşılıktır. İsa böylece kendi canını armağan olarak ya da kurban olarak sunar. İsa'nın gönüllü olarak kendisini kurban ediyor olduğu, çarmıha gerilmeden önceki gün söylediklerinin aktarıldığı *İncil*'in "Matta" bölümünde görülebilir: "Onlar yemek yerlerken, İsa ekmek aldı, şükran duası edip parçaladı, ve şakırlara verdi ve dedi: Alın, yiyin, bu benim bedenimdir. Ve bir kase alıp şükretti, ve onlara vererek dedi: Bundan hepimiz için. Çünkü bu benim kanım, günahların bağışlanması için birçokları uğruna dökülen ahdin kanıdır."⁶ İsa'nın bir tanrı olduğuna inanılmasaydı bile, onun kendisini, filmde ibret gösterirken Martin'in durumunda olduğu gibi, kendi isteğiyle kurban olarak sunması onu tanrılaştırır. İşte böyle yaşadıkları için bu tür figürlere Tanrı niteliği yakıştırılır.

Grek mitolojisinde ise Odysseus, gözünü oyduğu bir Kyklops olan Polyphemos'un mağarasından kaçmak için, Polyphemos'un koyunlarından birinin yapağılı karnına asılı vaziyette kendisini gizleyerek kaçmayı başarır. (Homeros, 2005: IX. Bölüm, 177) Grek mitolojisinden Euripides'in *Medea* tragedyasında, Medea'nın eşi Jason Medea'nın rızası olmadan bir prensesle evlenir. Medea bu prensesi ve Jason'dan olan iki oğlunu öldürür. Birinci bölümde üzerinde durulacak yine Grek mitolojisinden Euripides'in *Iphigenia Aulis'te* tragedyasında Agamemnon Troya Savaşı öncesi kızı Iphigenia'yı kraliçeyi kandırarak kurban etmişti. Agamemnon: "Kızımız gerçekten de tanrıların arasında. [...] Hoşça kal! Yıllar sonra Troya'dan döndüğümde / Görüşürüz. Dilerim her şey gönlünce olur." (Euripides, 2017: 64) Aynı olaya ilişkin olarak Grek mitolojisinde Euripides'ten önce Aiskhülos tarafından yazılmış *Oresteia* üçlemesinin ikinci bölümü olan "Agamemnon" tragedyasında Klytaimnestra şöyle der: "Ve ordu, tanrıların gözleri önünde suçsuz dönüyor / Olsa da, boğazlanmışların kanı uyanabilir her an / Dileyelim de yeni bir cinayet işlenmesin o zaman." (Aiskhülos, 2010: 22) Kraliçenin gözünde bir cinayet sayılan bu şiddetin bedelini ödememiş olan Agamemnon savaştan sonra sarayına, ganimet olarak aldığı Kasandra ile döner. Kraliçe Agamemnon'u ve Kasandra'yı öldürür. (Aiskhülos, 2010: 57-58)

Yukarıda aktarılan öykülerde görüldüğü gibi dindirilmeyen şiddet yayılır. Kurban seremonisinin gerekli olmasının nedeni şiddetin "doğru" kanala yönlendirilmesi çabasıdır. Böylece kurban seremonilerinin daha fazla sayıdaki olası cinayetleri önlemek adına yapıldığı anlaşılır. Kurban seremonisi "tüm toplumu, onun kendi şiddetinden korumaya hizmet eder." (Girard, 1989: 8) Toplum içindeki şiddeti – "ayrılıkları, düşmanlıkları, kıskançlıkları ve kavgaları – aşmak için kurbanlar düzenlenir." (Girard, 1989: 8) "İnsanlar birbirleriyle daha fazla uyumlu yaşamadıklarında güneş parlamaya, yağmur yağmaya devam eder fakat

⁵ s. 32, "Matta", ss. 1-34. *Kitabı Mukaddes*.

⁶ s. 30, "Matta", ss. 1-34. *Kitabı Mukaddes*.

kesinlikle tarlalar daha az bakımlı olur, hasat bereketsiz olur.” Kurban seremonilerinin amacı böylece “toplumu birleştirmek ve düzen kurmak”tır. (Girard, 1989: 8) İkinci Bölüm’de değerlendirilecek olan Lanthimos’un filminde ya Steven Murphy kendi ailesinden birini kurban etmelidir ya da aile bireylerinden daha fazla sayıda kişiyi yitirecektir.

1.Bölüm: Euripides’in *Iphigenia Aulis*’te Tragedyası

Euripides’in *Iphigenia Aulis*’te tragedyasının öyküsü Agamemnon’un Aulis’teki Hellen ordugâhının önünde başlar. Agamemnon tanrıça Artemis⁷’in geyiklerinden birinin canını isteyerek almıştır. Şimdi de bunun karşılığında başka bir can vermelidir. Agamemnon Artemis’in geyiklerinden birini kasten öldürmüştür çünkü Agamemnon, tüm diğer Akha soyundan bireylerin inançları gereği bildikleri gibi, geyiklerin bir kısmının Artemis’e ait olduğunu biliyordu. Hatta Agamemnon kralı olduğu toplumun yasalarını, yazılı olmayanları da dahil biliyor olmalıdır. Böyle olmadığı düşünülecek olsa bile adalet önünde yasayı bilmemek o kimseyi yasadan yükümsüz kılmaz. Dahası Agamemnon bu avı beslemek için değil gücünü ve yeteneğini sergilemek için yapıyor. Agamemnon geyiklerin bir kısmının

⁷ **Artemis:** Toprak ve bereketi simgeler. Anadolu’daki adı Kibele (Tanrıların Anası, Büyük Anne, Magna Mater), Yunanistan’da Rhea, Mısır’da Isis, Roma’daki adı Diana’dır. Dünyanın yedi harikasından biri MÖ 550’de Giritli mimarlar tarafından Lidya Kralı Kroisos tarafından yaptırılan Efes’teki Artemis Tapınağı’dır. MÖ 21 Temmuz 356’da Herostratus ünlü olmak amacıyla tapınağı yakmıştır. “Artemes” “dokunulmamış, bozulmamış” anlamına gelir. Homeros’un *İlyada*’sında Artemis “okçu tanrıça” olarak geçer ve Apollon’un kardeşidir. (Erhat, 2002: 56) “Delos’lu Apollon’a övgüde şöyle denir: Selam sana, ey ulu Leto, / Bu parlak çocukların anası, mutlu ana, / Sensin kral Apollon’u, okçu Artemis’i doğuran, / Kayalı Delos’ta doğurduydun oğlunu, / Vermiştin sırtını koca dağa, Kynthos’un sarp eteklerine, / Kızını Ortygie’de [Efes’in Avrallya mevkiinde] doğurduydun, / İnopus akıntılarının orada, / Bir Fenike ağacı dibinde.” (Erhat, 2002: 57) Artemis’in doğumu adına Efes’te 6 Mayıs’ta başlayarak bir ay boyunca festival düzenlenirdi. Hera’nın Artemis’in doğumunu engellemesini önlemek için Kuretler Bülbül Dağı [Solmissos] eteklerinde büyük bir gürültü çıkararak Hera’nın dikkatini dağıtmışlardır. “Artemis’i övelim, Musa, okçu tanrının kız kardeşini / Apollon’la birlikte büyümüşdür ok atan kız, Atlarına yoğun sazlı Meles ırmağından [Homeros “melesigenes” (Meles’in oğlu) yapıtlarını İzmir Bornova’da yer alan Meles çayı kenarındaki Homeros Mağarası’nda yaratmıştır] su içirir / Ve Smyrna’dan [İzmir] hızla geçerek / Sürer altın arabasını bağlık Klaros’a [İzmir Menderes ilçesinde yer alır] doğru, / Ki orada taht kurmuştur gümüş yaylı tanrı; / Orada bekler hedefi vuran tanrı / Kardeşi okçu tanrıçanın gelmesini.” (Erhat, 2002: 57) “*İlyada*’nın XXI. Bölümünde Akhilleus’un eli altında can veren Hektor’u savunup savunmamak konusunda tanrılar arasında tartışma vardır. Apollon bezmiştir, insanları kendi kaderlerine bırakmak düşüncesindedir. Derken Artemis, kardeşine sertçe çıkışır (*İlyada*, XXI, 470vd.) Ama kız kardeşi, yabani hayvanlar tanrıçası, çıkıştı ona, / Konuştu avcı Artemis, küçük düşürdü onu: / “Kaçıyorsun demek, okçu tanrı, / Poseidon’a bırakıyorsun zaferi büsbütün, / Hak etmediği bir ün veriyorsun ona, / Ne diye bir yayın var senin, aptal, / Yaramadıktan sonra o yay işine?” (Erhat, 2002: 57) Hera bu “tartışmaya karışıp Troya’dan yana olduğu için Artemis’e karşı” öfkelenir. *İlyada* XXI, 381 vd.: “Bana karşı komak mı şimdi niyetin utanmaz köpek? / İstersen yay taşıyıcısı ol sen, / Kadınlara karşı aslan yapmışsa da seni Zeus / İstedğini öldürmek gücünü vermişse de sana, / Zor ölçersin gücünü benim gücümle. / Git dağlara, yaban keçilerini öldür, / Kendinden güçlüyle savaşmaktansa bu daha iyi.” (Erhat, 2002: 57) “Ansızın ölüm erkekler için Apollon’un, kadınlar için Artemis’in oklarıyla olur, bu çeşit ölüm ise tatlı bir ölüm sayılır. [...] Çocuk doğururken ölen kadınların ölümü de Artemis’ten gelmez. Bu yüzdendir ki doğumla doğrudan doğruya ilgili bir tanrıça olarak Hera Artemis’e “Sen kadınlar için bir aslansın” der (*İlyada* XXI 483) ve Zeus babanın kızına bu yetkiyi verdiğine yakındır.” (Erhat, 2002: 58) Artemis’in başka bir unvanı “potnia theon” (“yabani hayvanlar tanrıçası”) olmasıdır. “Agamemnon avlanırken [Artemis’in] kutsal bir geyiğini öldürüp böbürlendiği için Iphigenia kurbanını şart koşar, böylece Troya Savaşı’nın da, Akha’ların başkomutanı Agamemnon’un da kaderini dileğince saptar.” (Erhat, 2002: 58)

Artemis'e ait oldukları inancını kasten ihmal ederek rastgele avcılık yapıyor. Agamemnon ya şansına güveniyor ya da Artemis'i güçsüz görüyor olmalı.

Tanrıça Artemis'in mesajını ileten Kâhin Kalkhas'ın bildirdiği kehaneti duyan Agamemnon önce bu durumu kabul etmez, çok geçmeden istemeye istemeye Artemis'in kendisinden isteğini gerçekleştirmek zorunda kalır. Kendi kızını kurban edecek olması düşüncesi onu neredeyse delirtir. Agamemnon'un yüzüne "çıldırılmış bir insanın ifadesi" yerleşir. (Euripides, 2017: 2, dize: 41-42) Artemis'in kahin Kalkhas'ın ağzından ilettiği mesajı kral Agamemnon okur: "Ordu toplanıp düzene girdiği halde, yelken açmaya / Uygun rüzgar esmediğinden Aulis'te mahsur kaldık, / Tam seferden vazgeçmek üzereyken, / Kâhin Kalkhas işaretleri okuyup gemilerimizin / Phrygialıların ülkesini yıkmaya gidebilmesi için, / Kızını Iphigenia'yı Artemis'e kurban etmemizi / Ve öyle yapmazsak yola çıkamayacağımızı söyledi." (Euripides, 2017: 4) Agamemnon Kahin Kalkhas'ın kehanetini duyar duymaz, duruma itiraz eder ve orduyu dağıtmaya karar verir. Fakat kardeşi Meneleos Agamemnon'u Athena'nın buyruğunu kabule zorlar. Agamemnon nihayet ikna olur ve Iphigenia'yı Akhilleus ile evlendirmeyi amaçladığı yalanını içeren bir mektubu kraliçe Klytaimnestra'ya yazar.

Kral Agamemnon kendi ailesinin hayatı ve yurdunun geleceği arasında kalmakla kendi içinde hala büyük bir çelişki yaşamaya devam eder. Her iki seçenektan birini kabul etmek diğerine karşı büyük bir sorumsuzluk olarak karşılanacaktır. Iphigenia'yı kurban etme kararı, üstelik içine bir yalan karıştırarak bunu yapıyor olması Agamemnon'un kölesi Yaşlı Adam tarafından bile kınanır: "Büyük bir düşüncesizlik bu yaptığın Kral Agamemnon! / Kızını tanrıçanın oğluna gelin vereceğini söyleyerek / Akhalar uğruna kurban etmeye getiriyorsun." (Euripides, 2017: 5, dize: 133-135) Agamemnon'un kardeşi Menelaos da sürekli karar değiştirmesi nedeniyle abisini kınar: "Yengeç gibi kıvranıyorsun! Düşündüğün başka, konuştuğun / Başka, yaptığın bambaşka!" (Euripides, 2017: 13, dize: 333-334)

İlk başta Agamemnon'a karar değiştirtip kızını kurban etmekten vazgeçiren düşünce şudur: Menelaos'un eşi Helena'nın Paris'le kaçmasıyla yaşadığı kaybın hesabının sorulacağı kimse Agamemnon'un kendisi olmamalıdır. Agamemnon, Menelaos'a: "Hiçbir suçum yokken hatalarının bedelini ben mi / Ödeyeceğim?" (Euripides, 2017: 15) Agamemnon: "Ah Priamos'un oğlu Paris! Helen'i kaçırp / Evlenmen ne büyük felaketler getirdi başıma." (Euripides, 2017: 18, dize: 452-468) Oysa Artemis'in Agamemnon'dan kendi kızı Iphigenia'yı kurban etmesini istemesinin nedeni Paris değildir çünkü Artemis Iphigenia'nın canını kendi geyiğinin bedeli olarak ister. Gemilerin Aulis'ten hareket etmesi için gerekli rüzgarın olmamasının nedeni de budur. Neden ve istenen bedel aynıdır.

Menelaos, bir süre tartıştıktan sonra Agamemnon'un üzüntüsünü anlar ve onu haklı bulur: "Ağabeyimi sevdiğim için fikrimi değiştirmem / Çok doğal. Her seferinde daha iyisini düşünmek / Şartıyla fikir değiştirmek kötü bir şey değil." (Euripides, 2017: 19) Agamemnon Kalkhas'ın bildirdiği kehanetin gereğini yapmaktan vazgeçebilirdi fakat kutsal sayılan değer sadece bireyi değil toplumu da bağlar. Artemis'e Agamemnon'un ait olduğu toplumun tüm bireyleri inanmaktadır. Agamemnon'un kendisi Iphigenia'yı kurban etmekten vazgeçse bile Akhalar Iphigenia'yı derhal ve zorla kurban edecekleri gibi Agamemnon'u ve onun diğer aile bireylerini de cezalandıracaklardır. Böylece istenen kurban bir kişiye, bu kurban seremonisi yapılmadığında işlenen cinayet birden fazla kişinin can kaybıyla sonuçlanacaktır. Agamemnon'u Kalkhas'ın bildirdiği kehanetin gereğini yapmaya zorlayan asıl şey böylece

kutsalın kendi gücünü toplumsal bir değer olmasından alıyor olmasıdır. Agamemnon: “Kaçınılmaz bir kader beni / kızımın kanını dökmeye, onu öldürmeye zorluyor.” (Euripides, 2017:) Agamemnon: “Burada toplanmış Hellen ordusu. [...] Peşimden / Gelir, surları yıkıp kenti başımıza yıkarlar. / Zavallı ben, alinyazımda böyle belalar yazılmış.” (Euripides, 2017: 21) “Tanrıçanın isteğini yerine getirmesem bu grup / Argos’a yürür, beni de bütün kızlarımı da hemen / Öldürür. [...] Ülkemin çağrısına hayır diyemem, istesem de / İstemesem de seni öldürmek zorundayım.” (Euripides, 2017: 50)

Evlilik yoluyla kızı Iphigenia'nın aileden uzak kalacağı düşüncesi Klytaimnestra'ya üzüntü verir: “Ama zaman ve alışkanlık ayrılık acısını yumuşatır.” (Euripides, 2017: 27) Zaman ve alışkanlığın ayrılık acısını yumuşattığını en iyi Klytaimnestra bilir çünkü o, Agamemnon tarafından, daha önce, zorla elde edilmiş bir kimsedir. Şimdi de kendi kızı zorla elinden alınacaktır. Agamemnon'un Klytaimnestra'ya yaptığı ilk kötülük değildir bu. Klytaimnestra: “Benimle isteğim dışında, ilk kocam / Tantalos'u öldürerek zorla evlendin. / Küçük yavrumu bağrımdan çekip / Kopararak acımasızca yere çalıp öldürdün. / Bunun üzerine, Zeus'un oğulları olan ağabeylerim / İştiler saçan atlarına binerek peşine düşünce / Yaşlı babam Tyndareos'un ayaklarına kapanıp / Hayatın için yalvardın, o da seni affedince / Yeniden bana sahip oldun. / [...] / Sana bir erkek üç kız doğurdum, / Şimdi de birini acımasızca elimden alıyorsun. / [...] / Rezil bir kadın için evladım feda edilecek. / En sevileni verip karşılığında nefret edileni alacağız.” (Euripides, 2017: 47)

Akhilleus, kendisinin adının karıştırıldığı bir düğünden haberdar olmadığını söylediğinde Klytaimnestra büyük bir utanç yaşar: “Göründüğü kadarıyla var olmayan / Bir düğün için koşturuyormuşum! Çok utandım şimdi!” (Euripides, 2017: 34) Böylece Agamemnon'un yalanının bedelini Klytaimnestra ödemek zorunda kalır. Klytaimnestra, Akhilleus'a: “Yalancı çıktığım için gözlerinin içine bakamam / Bundan böyle. Hiç suçum yokken hatalı duruma düştüm.” (Euripides, 2017: 34)

Ailenin kölesi Yaşlı Adam, Klytaimnestra'ya hakikati açıklar: “Kocan kızını kendi elleriyle öldürmeyi düşünüyor” (Euripides, 2017: 36) “Babası kızını Artemis'e kurban edecek.” (Euripides, 2017: 38) Klytaimnestra: “Helene'nin geri dönüşünün bedelini İphigenia mı ödeyecek?” (Euripides, 2017: 37) Üstelik Akhilleus'la evlendirileceği yalanıyla Iphigenia öldürülecektir. Klytaimnestra'nın Akhilleus'un önünde diz çöküp yardım etmesi için yalvarır. Bu sahnede Akhilleus Klytaimnestra'nın gözünde bir tanrı gibi görünür: “Senin önünde / diz çökmeye utanmıyorum. [...] Sığınacak sunağım yok dizlerinden başka.” (Euripides, 2017: 38) Akhilleus kendi adının böyle bir cinayet için kullanılmasına öfke duyar. Akhilleus: “kılıç taşımaya da / Kızını öldüren benim “adım” olacak.” Akhilleus bunu bir hakaret olarak kabul eder çünkü Agamemnon kendi kızını tuzağa düşürmek için onun adını kullanmıştır ve yine içinde onun adı olduğu için Klytaimnestra kızını Aulis'e getirmeyi kabul etmiştir. Tüm bunların üzerine kraliçe onun huzurunda diz çöküp yardım istemiştir. Akhilleus: “Öyle olmadığım halde bir tanrıymışım gibi / Bana sığındın. Değilim, ama senin için olacağım.” (Euripides, 2017: 39-40) Akhilleus'un kahramanlığı yaşarken de hayatı hak etmeye çalışan bir kimse olmaya çaba harcamasından kaynaklanır. Akhilleus Klytaimnestra'ya: “Yalan söyleyip sizi kandıracağıma ölürüm daha iyi, / Hayatta kalmayı ancak kızı kurtarırsam hak ederim.” (Euripides, 2017: 41)

Iphigenia insan yaşamının kutsal olduğunu ve yaşama bağlı kalacağını söyleyerek babasını, bu korkunç cinayet planından vazgeçirmeye çalışır: “Babacığım, Orpheus’un yeteneğine sahip olup / Sözlerimle istediğim insanı ikna etmeyi, şarkılarımla / da taşları peşimden sürüklemeyi başarabilseydim / Öyle yapardım. / [...] / Vaktimden önce kıyma canıma, tatlıdır gün ışığı. / [...] / Gün ışığı insanların görebileceği en güzel şeydir. / Yerin altında hiçbir şey yok, ölümü arzulamak / Deliliktir. İyi ölmektense kötü yaşamak yeğdir.” (Euripides, 2017: 50) Agamemnon bu kararından vazgeçmesinin mümkün olmadığını çünkü birleşik Hellen ordusunun Iphigenia’nın öldürülmesini istediğini açıklar. Akhilleus orduyu bu düşünceden vazgeçirmeye çalışır fakat askerler ona öfke duyar. Akhilleus: “Az kalsın taşlanıyordum!” Klytaimnestra: “Sana dokunmaya kim cesaret edebilir?” Akhilleus: “Bütün Hellenler!” Klytaimnestra: “Myrmidonlar yanında değil miydi?” Akhilleus: “Saldırüyı onlar başlattı.” (Euripides, 2017: 53, 54) Klytaimnestra: “İnsan güruhu korkutucudur.” Akhilleus: “Yine de yardım edeceğim.” Klytaimnestra: “Tek başına herkese karşı koyamazsın.” (Euripides, 2017: 54) Tüm bunlara rağmen Akhilleus ölümü pahasına sözünün arkasında durup yardım edeceğine söz verir. Bunun üzerine Iphigenia düşüncesini değiştirir ve gönüllü olarak kurban edilmeyi ister hale gelir. Iphigenia: “Anne, dinleyin beni! / [...] / Kendi arzumuyla ölmeyi kabul ediyorum ve bunu / Korkmadan, onurumla yapacağım. / [...] / Hayatıma bunca sıkı sarılmamalıyım.” (Euripides, 2017: 56)

Iphigenia kurban edildikten sonra İkinci Haberci kraliçeye gelir ve kurban seremonisinin nasıl gerçekleştiğini anlatır: “Zeus’un kızı / Artemis’in koruluğuna ve Akha / Ordusunun konakladığı çiçek açmış ovaya / Vardığımızda çevremizi askerler sardı. / [...] Kız [...] şöyle seslendi: “Bedenimi kendi isteğimle vatanıma, / Hellen toprağına sunmak istiyorum. / [...] / Tanrıçanın sunağına götürüp kurban edin beni. / Bütün mutluluklar sizin olsun! [...] / Rahip kılıcı eline aldı, dua etti / Ve narin boynun neresine indireceğini hesapladı. / [...] / birden bir mucize oldu. Kılıcın darbesini / Herkes duyduğu halde, kızın yere yıkılışını / Kimse görmedi. / [...] / Görünüşü görkemli koca bir ceylan toprağı / Uzanmış çırpınıyor ve akan kanı cömertçe / Tanrıçanın sunağına dökülüyordu. / Bunun üzerine Kalkhas sevinçle haykırdı: / “Birleşik Akha ordusunun komutanları, / Tanrıçanın mucizesini, sunağına göndermiş / Olduğu dağ ceylanını gördünüz mü? / Sunağını soylu insan kanıyla lekelememek için / Kız yerine bunun kurban edilmesini yeğledi.” [...] / Kızın tanrılara / Kavuşmak üzere gökyüzüne yükseldi. / Üzülme artık ve kocana kızma. Tanrıların işlerine / Akıl sır erdirilemez, sevdiklerini kurtarırlar. / Kızın aynı günde hem ölü, hem de diri görüldü.” (Euripides, 2017: 64)

Klytaimnestra kendisine bu aktarılanlara inanmıyor görünür çünkü Agamemnon’un yaptıklarının kutsala saygısızlık olduğunu söyler. Ona göre masum bir kızın canını alan bir kimsenin okuyacağı bir dua olamaz. Klytaimnestra “Diyelim ki öz kızını kurban ettin. Hangi duayı / Okuyacak, karşılığında kendin için ne isteyeceksin? / Kötü başlattığın bu seferden sağ salim geri dönmeyi mi? / Ya ben, senin için nasıl iyi dileklerde bulunayım? / Katillere iyi davrandığımızda, onlar için iyi şeyler / Dilediğimizde tanrıları aptal yerine koymuş olmaz mıyız?” (Euripides, 2017: 48) Bu nedenle Klytaimnestra kızının tanrılar arasına yükseldiğine inanmaz ve kızı Iphigenia’nın kurban edilmesiyle birlikte bu cinayetler silsilesinin sona ermeyeceğini haber verir: “Uzun seferinden döndüğün zaman, [...] / yaptıklarına / Uygun bir karşılama hazırlayacağız sana.” (Euripides, 2017: 48) Sonuç olarak, kraliçe, kızı Iphigenia’dan yoksun kalmıştır. Ona aktarılan haberler birer teselli aldatmacasından öte şeyler değildir.

Klytaimnestra: “Kızım, acaba hangi tanrı aldı seni yanına? / Nasıl sesleneyim sana? Bütün bunların/ Yürek parçalayıcı yasımdan vazgeçmem için / Söylenen boş sözler olmadığına nasıl inanayım?” (Euripides, 2017: 64) Tragedyadaki Koro daha önceden, efsanelerin gerçekleri saptırdığını bildirmişti. Koro: “Mousaların telkiniyle insanlara / Farklı yansıttıysa gerçekleri efsaneler/ [...]” (Euripides, 2017: 32) Sonuç olarak Iphigenia kurban edilmiştir. Klytaimnestra büyük bir haksızlığa uğramıştır. Onunla birlikte Akhilleus’un da yalana karıştırılan adı boş çıkarılmıştır. Bu duruma Klytaimnestra isyan eder: “Eğer tanrılar varsa dürüstlüğüne karşılığını / Alacaksın ama yoksalar uğraşmamızın anlamı ne?” (Euripides, 2017: 42) Koro da bu durumun tanrıları değil insanları ilgilendiren bir mesele olduğunu şu sözlerle itiraf eder: “İnsanlar tanrıların hışmından / Korunmak üzere bir araya / Gelip karşı koymazsa / Edep ya da erdem nereden güç alacak?” (Euripides, 2017: 44)

2. Bölüm: *Kutsal Bir Geyiğin Ölümü* Filmi

Lanthimos’un yönettiği *Kutsal Bir Geyiğin Ölümü* adlı filmin açılış sahnesindeki müzik, daha en başta, bu filmin kurban konusuyla ilişkili olduğunu anlatır çünkü bu müzik parçası Meryem’in, çarımhta gerili haldeki oğlu İsa’ya duyduğu derin acıyı anlatan en dokunaklı tonda bestelenmiş olan Franz Schubert’in *Stabat Mater (Kederli Anne)* ağıtıdır. Bununla birlikte, filmin konusunun Euripides’in *Iphigenia Aulis*’te tragedyasıyla bağlantılı olduğu, Murphy ailesinin kızı Kim’in bu yapıt üzerine bir yazı yazmış olmasından ve filmin öyküsünü oluşturan olayların örgüsünün bu tragedyaya ile benzerlik göstermesinden anlaşılır.

İki yıl önce, Martin’in babası Jonathan Lang, kalp cerrahisi doktoru Steven’in hastasıydı. Steven, onu ameliyat ettiği sırada alkollüydü. Steven, cerrahlık gibi hassas bir meslekte, ameliyattan önce alkol kullanılmaması gerektiğinin bilincindeydi. Üstelik, kişiyi kontrolden çıkaracak bir konuda bu kimsenin kendisini durduracağı sınır hem yasal olarak belirlenmiştir hemde bu kimsenin toplumsal ve bireysel sorumluluk gereği bilincinde olduğu bir durumdur. Böylece tartışma götürmez bir şekilde, 46 yaşındaki Jonathan’ın ameliyat masasında hayatını kaybetmesi, Steven’in kendi ihmalkarlığıyla düştüğü hatası nedeniyledir. Filmin adında geçen “kutsal geyik” Artemis’in geyiğine referans eder ve bu kimse Martin’in babasıdır. Böylece tragedyadaki Agamemnon ve filmdeki Steven katiller olarak değerlendirilebilir. Martin kendi babasını Steven’in neden olduğu bir cinayet eylemiyle kaybettiğini düşünür. Martin’in babasının canının bedeli ne olmalıdır? Artemis’in geyiğinin canının bedeli Agamemnon’un kızı Iphigenia’nın canıdır. Agamemnon ile karşılaştırıldığında Steven’in durumu Agamemnon’unki kadar güçlü bir durum değildir çünkü Steven Martin’in babasının canının bedelini iki şekilde ödeyebilirdi: İlk seçenek Steven Martin’e kendisini bir baba olarak armağan edebilirdi. Steven Martin’in annesiyle beraber olup, ona babalık yaparak, böylece Martin’e mutlu bir aile kazandırabilirdi. Steven bu seçeneği kabul etmez. Steven Martin’e bir baba olarak kendisini armağan etmeyi reddediyor olmasına rağmen yine de suçunun farkındadır. İşte bu nedenle, Steven, Martin’e bir süre için bir baba şefkatiyle yaklaşır: “Paran var mı? Yoksa verebilirim.” “Saçını mı kestirdin? Çok güzel olmuş.” “Patetes kızartmasını yemeyecek misin?” Motorsiklet kullanırken “kask takmışsındır umarım.” “Sana bir hediye aldım.” Bir kol saatidir bu. Dayanıklılığı değil güzelliği düşünen Martin: “Deri kayış daha iyi olur.” Diyor. Steven: “Metal daha dayanıklı. O yüzden sana metal kayış olanından aldım. Ayrıca daha pahalı.” Steven’in Martin’e hissettiği şey gerçekte sevgi değil acıma duygusudur çünkü

Steven'in neden olduğu Martin'in içinde bulunduğu yoksunluğun dengi olabilecek bir şeyi ya da babalığı Steven Martin'den esirger. Bu dönemde Steven'in Martin'e yaklaşımları, Martin'in kaybının bedeli olarak değil fakat acıma kaynaklı birer sadaka olarak görünür. Durumun böyle olduğu Steven'in ve Martin'in armağan anlayışları karşılaştırıldığında fark edilebilir. Steven'in Martin'e aldığı armağan, üzerine incelikli düşünülmemiş bir şeydir.

Yalanla bölünmüş çifte hayat yaşayan Steven nihayet Martin'i kendi ailesiyle yaşadığı eve davet eder: "Bir ara evime gelmeni isterim. Karım ve çocuklarımla tanışsın. Bence çok iyi anlaşsınız. Ne dersin?" Steven'in Martin'e yaklaşımının bir babalık görevi değil kendi hatasından kaynaklı bir acıma olduğu, Martin'i kendi ailesiyle tanıştırmak üzere davetiyle birlikte başlayan olaylar açığa çıkarır. Martin Steven'in ailesine armağan alırken, bu armağanların maddi değerlerini ya da dayanıklılıklarını değil aile bireylerinin hoşuna gidecek konuları onların duyacakları memnuniyeti göz önünde tutar. Martin Anna'ya: "Kocan orkide sevdiğini söylemişti. Ama yeni kesilmişlerinden bulamadım. Ben de gül aldım."

Aile bireyleri davetle değil kendiliğinden, gönüllü olarak biraraya gelirler. Babalık rolü gösterilen bir çocuğun gelip gitmeleri bir ziyaretle sınırlandırılmaz. Steven Martin'i yardım edilebilecek pozisyonda tutamaz çünkü babalık bağı kişinin kendisini kısmen değil tümüyle vermesini gerektirir. Steven'in Martin'e babalık değil babalık gösterisi yaptığı görülür çünkü Martin'den, kendisine haber vermeden onu ziyarete gelmemesini ister ve "Ben seni düşünüyorum." Diyerek yalan söyler. Bu sırada Martin'i, onları gören anestezi doktoru Matthew Williams ile tanıştırdırken "kızımın okul arkadaşı" diyerek başka bir yalan daha söyler. Martin davetsiz ziyaretlerini sürdürünce Steven Martin'i daha fazla görmek istemez. Onun çağrılarına cevap vermez. Martin: "Seni yüz kere aradım. Çağrılarımı görmedin mi? Sen nereydesen ben sana yakın bir yere geleyim." Böylece Steven Martin'e bir baba olarak kendisini vermeyi reddetmiş olur.

Steven'in Martin'e yaşattığı kaybı dengeleyebilecek ikinci seçenek ise, madem mutlulukta bir araya gelinmiyordu, o halde mutsuzlukta eşit hale gelinebilirdi. Bunun için Steven, Martin'in yaşadığı kayba eşdeğer bir kayıp yaşamalıydı. Steven biraz zorlansa da bu ikinci seçeneği kabul eder. Martin, kendi kaybına karşılık Steven'in yapması gereken şeyi açıklar. Martin: "Bob için gerçekten üzgünüm." Steven: "Ciddi bir şey değil." Martin: "Hayır, ciddi. İkimizin de bir gün geleceğini bildiği o kritik an var ya. Bu o işte. O an geldi. Ne kastettiğimi biliyorsun." Steven: "Hayır bilmiyorum. Dinle Martin, buna ayıracak vaktim yok." Martin, Steven'a ne yapması gerektiğini ve gereken şeyi yerine getirmediği sürece meydana gelecek şeyleri söylemeye devam eder: "Pekala, seni daha fazla tutmamak için çok hızlı bir şekilde açıklayacağım. Evet aynen düşündüğün gibi. Benim ailemden birini öldürdüğün gibi, dengeyi sağlamak için şimdi de kendi ailenden birini öldürmek zorundasın, anlıyor musun? Kimi öldüreceğini ben sana söyleyemem tabii ki. Onun kararını sen vereceksin, ama bunu yapmazsan hepsi hastalanıp ölecek. Bob ölecek, Kim ölecek, karın ölecek. Hepsi hastalanacak ve ölecek. Bir, bacakların felç olması. İki, açıklıktan ölme derecesine kadar yemek yemeyi reddetme. Üç, gözlerden kan gelmesi. Dört, ölüm. [...] Merak etme, sen hastalanmayacaksın. Tek yapman gereken sakın olmak, hepsi bu. [...] Kimi öldüreceğine karar vermek için sadece birkaç günün var. Üçüncü aşamaya bir kez gelindi mi [...] Kanama bir kez başladıktan sonra ölümleri birkaç saat içinde gerçekleşecek."

Martin Steven'a: "Sil baştan, temiz bir sayfa." Martin'e göre bir kimse hatalarına karşılık ancak bedel ödemediği takdirde kendi yaşamını temiz bir sayfada sürdürülebilir. Martin'in, yukarıda aktarılan, açıkladığı kehanet bir Grek tragedyasının prologuna benzer. Öykünün izleyeceği tüm güzergah en baştan verili olmasına rağmen ya da sanat yapıtı hakkında tüm *spoiler*lar (keyif kaçırıcılar) verilmiş olmasına rağmen, yine de film izlenmeye devam eder çünkü bu kehanetin nasıl olupta gerçekleşeceği izleyicinin merakını sonuna kadar canlı tutar. Filmin konusu böylece yaşamın sürdürülebileceği temiz bir sayfa açma çabasıdır. Martin tragedyadaki kahin Kalkhas'ı temsil eder. Kahin'in Agamemnon'un başına gelecek laneti bir kehanet olarak açıklaması gibi, Martin de Steven'in başına gelecek laneti kehanet olarak açıklar. Kahinler, açıkladıkları kehaneti iptal edecek ya da değiştirecek yetkiye ya da güce sahip değildirler. Steven'in aile bireylerinden birinin kurban edilmesi gerektiğinin Martin tarafından ifade edilmesi, Steven'in yerine getirmesi gereken bedel isteğidir. Üstelik kehanetin gereği olan kurban sunumu yerine getirilmez ise bu sorumsuzluğu, kehanette açıklandığı gibi, bir lanetler silsilesi izleyecektir. Steven Martin'in söylediklerini anlamak ve kabul etmek yerine onu uzaklaştırıp tasfiye eder. Steven, Martin hakkında Anna'ya: "Çocuk sorunlu, ciddi psikolojik sorunları var. Hep öyleydi. Ara sıra tuhaf davranışları oluyordu, ama iyice yoldan çıktı, tehlikeli hale geldi. [...] Polise gitmeli ve bazı önleyici tedbirler almalıyız." Steven yaptıklarının karşılığını ödemek yerine Martin'i tehdit eder: "Karıma ya da çocuklarıma bir şey olursa hapiste geberirsin!"

Agamemnon ve Steven, kehanetle bildirilen lanetten sorumludurlar. Fakat bedelini kendileri değil başkaları öder. Bunun nedenini öğrenmek için Martin'in evini ziyaret eden Anna, Martin'e: "Eğer kocam bir hata yaptıysa, ihmalkarlığından ya da ne ise bilmiyorum, bu trajik olaya sebebiyet verdiyse, neden bedelini benim ödemem gerekiyor, anlamıyorum, bedelini neden çocuklarım ödesin?" Martin: "Babam öleli fazla olmamıştı, birisi bana spagettiği tıpkı babam gibi yediğimi söylemişti. Bu gerçeğin kendilerinde ne kadar olağanüstü bir izlenim bıraktığını anlattılar bana. "Çocuğa bak, nasıl spagetti yiyor. Aynı, babası gibi, çatalı ortasına batırıyor. Sonra çeviriyor, çeviriyor, sonra ağzına götürüyor. O zamanlar, spagettiği bir ben böyle yiyordum sanmıştım. Babamla ben. Elbette sonradan öğrendim ki herkes spagettiği tam olarak aynı şekilde yiyor. Tam olarak aynı şekilde. Bu beni çok üzdü. Hatta belki de ölüm haberini aldığım zamankinden daha çok üzuldüm. Babamın. Bu olan bitenler adil mi değil mi bilmem, ama, adalete en yakın şey olarak aklıma bir bu geliyor."

Trajik bir durumda yer almak istemeyen bir kimse olayların merkezinde olmaktan kaçınmak isteyebilir. Fakat trajedi bir kimsenin kaçınabileceği bir durum değildir. Bunun nedeni, bir kimsenin ister istemez kendi hayatının merkezinde durmasıdır. Bunlar neden benim başıma geliyor? Sorusu kendi hayatının merkezinde olmanın bedelini ödemek istemeyen kimselere aittir. Onun başına gelen felaketler o yanlış şeyler yaptığı için değil, bunun tam aksine, doğru olduğunu düşündüğü şeyleri yaptığı için başına gelmiştir. Grek mitolojisinin bu bakımdan en dikkate değer yapıtı Sofokles'in *Kral Oidipus* tragedyasıdır çünkü Oidipus doğru görünen şeyleri yapa yapa korkunç sona savrulmuştu: "Loksias geçmişte / öz annemle evleneceğimi söylemişti. / Ve kendi ellerimle babamın kanını dökeceğimi. / Bundan dolayı Korinthos'tan annemden babamdan / uzakta durmaya çalıştım. İyi de oldu." (Sofokles, 2002: 61)

Oidipus'un durumuna benzer şekilde bir doktor olan Steven da hastalarını kasten öldürmez fakat doğru bildiğini düşündüğü şeyleri yaparak korkunç bir sona doğru ilerler. Doktorlar hayat kurtarma yeteneğine sahip olmalarıyla tanrı rolü oynarlar. Doğru bildikleri şeyi yaparken, göremedikleri bir hata sonucu, hastanın hayatının sonlanmasına da neden olabilirler. Doktorlar tıp alanındaki teknolojik gelişmelerden övünürler. Amaçlarından biri de tıbbi müdahalede insan hatalarını sıfıra indirme olan tıp teknolojisinin gelişmesi Steven'ı memnun eder. Steven konuşmacı olarak katıldığı kalp hastalıkları tedavisiyle ilgili bir konferansta, konuyla ilgili geliştirilen tedavi yöntemlerini ve yeni teknolojiyi övgüyle anlatır: "Alman kardiyolog Andrew Gruentzig'in 16 Eylül 1977'de gerçekleştirdiği ilk koroner anjiyoplasti⁸ nin üzerinden tam 40 yıl geçti. Bugün, o ilk hasta hala hayatta ve sağlığı yerinde. Dr. Gruentzig ise başına gelen talihsiz bir kaza sonucu vakitsizce aramızdan ayrıldı. Özetle, kendisi şu sözü söyleyebileceğimiz ender vakalardan biri "Ameliyat başarılı geçti ama maalesef doktoru kurtaramadık." O ilk koroner anjiyoplastiden beri geçen 40 yıl içinde pek çok şey değişti ve bir dizi yeni teknik ve bilimsel buluş bizleri minimal invaziv kalp ameliyatıyla endavasküler aort cerrahisiyle ve aralarında kök hücre tedavisi sol ventrüksler onarım ve elbette kullanımı hızla yaygınlaşan mekanik dolaşım desteğinin de bulunduğu yeni kalp yetmezliği tedavileriyle tanıştırdı." Steven bu şekilde kalp ameliyatları teknolojisinin geliştiğini söylerken, diğer taraftan, basit bir kalp sorunu olan Martin'in babasını kurtaramamış ve ölümüne neden olmuştu.

Tedavi yöntemlerindeki teknolojik gelişmeler doktorların kişisel hatalarının ve kusurlarının gözden kaçırılmasına neden olabilir ya da daha çok örtbas edilmesi yönünde kullanılabilir çünkü teknolojik gelişmelerin güvenilirliği, tedavi sürecinin doktorlarla ve insanla bağlantısını kopardığı yanılması yaratır. Fakat hastalar ve hasta yakınları, bir kayıp yaşadıklarında, bu konudaki sorumluluğun doktorlarla bağlantılı olduğunu derinden hissederler. Doktorlar bilimsel yaklaşımın bir gereği olarak tarafsız ve kayıtsız olmalıdırlar. Duygularını yaptıkları işe karıştırmamaları gerektiği gibi, zihinsel yetilerini ve bedensel güçlerini zayıflatan şeylerden de kaçınmalıdırlar. Bunu başarmak kolay değildir. Onların kendilerinden kaynaklanan bir hatayla hastalar bir zarara uğradıklarında, doktorların hataları ya da bu sorumsuzlukları nasıl saptanabilir ve takip edilebilir? Bir ameliyatta, her defasında, birden fazla sağlık görevlisi bulunur ve ameliyat esnasındaki sorumluluklar, ihmaller ve hatalar orada bulunanların bir kısmı tarafından farkedilir. Filmde, anestezi uzmanı doktor Matthew kalp cerrahisi Steven'ın hatasını farkederek fakat meslektaş dayanışması adı altında bunu görmezden gelir. Böylece ameliyat sonunda hijyen eldivenleriyle birlikte hastanın hayatı da çöpe atılmış olur. Kendi hatasının bir bedelini talep eden ceza ile karşılaşmadığı için ve süreçte Steven, zamanla, kendi kendini ve başkalarını kandıran bir kimseye dönüşür. Matthew de dürüst bir kimse değildir çünkü ameliyatta tanık olduğu hatalar hakkındaki hakikati Anna'ya kendi arzularını doyuracak bir rüşvet karşılığında açıklar. Matthew, Anna'ya: "Bir anestezi uzmanı ameliyatın kötü sonuçlanmasından asla sorumlu tutulamaz. Sorumlu daima cerrahdir.

⁸ Koroner anjiyoplasti: Damarlarda daralma ya da tıkanma nedeniyle kan akışı kesildiğinde uygulanır. Damardaki tıkanan ya da daralan kısım genişletilir. Balonla damar açılması işlemidir.

O sabah hazırlanmaya gitmeden önce iki kadeh içmişti. Neyse ki kimse fark etmemişti. Bir tek ben biliyordum. Ama o dönemler hiç yapmadığı şey değildi zaten. Sen de biliyorsun.”

Steven’ın bir katil olduğu, Jonathan’ın ölümüne ilişkin Anna’ya söylediği yalandan anlaşılır. Anna, Martin hakkında Steven’a: “Babası nasıl ölmüştü?” Steven: “Araba kazası. Eve gidiyormuş. Bir direğe çarpmış, oracıkta ölmüş.” Anna: “Ne kadar zamandır tanışıyorsunuz?” Steven: “Epeydir tanıyordum. Yıllar önce benim hastamdı.” Anna: “Cenazesine gittin mi?” Steven: “Gittim, evet.” Anna: “Ben niye seninle gitmedim?” Steven: “Ben sana söylemiştim de senin sanki bir işin vardı diye hatırlıyorum.”

Martin de kendi babasını Steven’ın sorumsuzluğunun neden olduğu bir hata sonucu kaybettiği fikrinde kararlıydı. Martin’in kaybı iki katlıdır çünkü babası aynı zamanda onun en yakın arkadaşıydı. Martin için “hayatta en önemli şey” iyi arkadaşlarının olmasıdır. Martin: “Bir insanın çok fazla arkadaşı olması mümkün değil bence. Hayatta en önemli şey iyi arkadaşlarının olması, çok arkadaşının olması değil. Babam hep böyle derdi. [...] Annemi de arkadaşım olarak görüyorum.” Martin, Steven’a hatasını hatırlatmak için, kalbinde bir sorun olduğunu düşünerek Steven’ı ziyaret eder. Martin: “Kalıtsal olduğu için endişeleniyorum.” Steven: “Endişelenmek için yaşın daha çok genç.” Martin: “Babam için de öyle demiştin. Sigara içmezdi, yediklerine çok dikkat ederdi, neredeyse her gün yüzmeye giderdi. O ameliyattan sağ çıkması gerekiyordu, ama öldü. Ben sigara içiyorum. Yakın zamanda başladım. Burası acıyor. Dün gece hiç uyumadım desem yeridir. Annem çok endişelendi, onun yatağında uyudum.” Steven, Martin’in kalp sağlığını kontrol ettikten sonra: “Sağlığın gayet iyi. Hiçbir rahatsızlığın yok.” Öyleyse sağlıklı bir kimse ameliyat masasında nasıl kaybediliyordu? Kendi hatası sonucu can kaybına neden olan kimse *Iphigenia Aulis’te* tragedyasındaki kral Agamemnon olsa bile sorumsuzluğunun ve hatasının bedelini ödemelidir. Bu bedeli ödemediği takdirde, birbirini takip eden geniş kapsamlı yıkımlar, lanet olarak daha çok kimsenin zararıyla sonuçlanacaktır.

Steven, Martin’in söylediklerine inanmaz fakat buna rağmen olanlardan Martin’i sorumlu tutar ve kendisinin bedel ödemesi gerekirken, Martin’i suçlar, onu esir alıp evinin mahzenine kapatır ve ona işkence eder. Steven: “Annen, sevgili oğlunun bir katil olmasından mutluluk duyuyor mudur sence?” / Martin: “Katil mi? Böyle dramatik, duygusal, eski moda bir kelime kullanmana gerek yok. Ama illa ısrar ediyorsan, ne babamla ilgili mevzuda ne de içinde bulunduğumuz durumda katil ben değilim. / Steven: “Kes sesini.” / Martin: “Zamanını boşuna harcıyorsun, farkında değil misin? [...] Bu iş sona erdiğinde her şey daha güzel olacak. Sil baştan, temiz bir sayfa. Görmüyor musun? Bazen gözüme çok naif görünüyorsun, ama naif olma lüksün yok. Sen bilim adamısın, aptal olamazsın. Ama seninle yeni tanışmış olsaydım senin muhakeme yeteneğini ciddi ciddi sorgulardım.”

Tüm inançlarda yaşam kutsal bir değer olarak kabul edilir. Yaşamın akışını anlamlandıran, değerli kılan en yüksek değer bir kimsenin yaşamını sürdürebilmesidir. Bu yaşam akışının içinde kalma arzusu kutsal değerinin kaynağıdır. Yaşamın değeri için bir kimsenin kendisini kurban etmesi yaşam adına ulaşılabilecek en yüksek değer olarak gösterilir. İnsanlar böylece birbirlerinin yaşam hakkını en yüksek değer olarak tanıdıklarını göstermiş olmakla birbirlerini kutsarlar. Birbirini kutsamayan kimselerin sözleri, her türlü birliktelikleri ve kullandıkları teknoloji cansızdır. Onlara bu durum ancak metaforlarla anlatılabilir. Yaşamın değeri ve bedeliyle ilgili metaforlar ona tanık olan kimselerde dehşet uyandırır. Martin: “Sana

bir ibret (example) göstermek istiyorum. Ne demek istediğimi anlamam için ufak bir ibret. (Martin Steven'in kolunu ısırır) Özür mü dilemeliyim? Hayır. Yararı mı okşamalıyım? Aslında açık yaraya dokunmak daha beter acıtır. İkimizin de daha iyi hissetmesi için yapılacak tek bir şey var. (Martin kendi kolunu ısırarak bir parça koparır ve yere tükürür) Anladın mı? Mecaz yapıyorum. (It is metaphorical) Gösterdiğim ibret. Bir mecaz. Yani bu, sembolik." Steven Martin'in kafasına silah dayar ve onu öldürmek ister. Martin: "Diyeceksin ki "Ben sadece bir kişiyi vurdum. Nasıl oldu da dört kişi öldü?" "

Bir kol saatinin kayışı kalp cerrahı Steven'a göre sağlam, dayanıklı olmalı. Steven'ın şeylerden beklentisi bu olmasına rağmen kendi kurduğu ailenin bireylerinin dünyaları çürümüş, güvenli, konforlu, hijyenik, steril ve tutkusuzdur. Steven'a göre bir saatin estetik değeri değil, dayanıklılığı önemlidir. Ameliyat masasında birinin ölmesini Steven, bir hasta kaybı olmanın dışında manevi değer kaybı olarak düşünmez. Film boyunca Murphy ailesinin bireylerinin birbirleriyle konuşmalarında kurdukları cümleler duygu yükünden yoksun, mekanik bir çevrimden ibarettir. Anna: "Hepimizin saçı çok güzel." Ablası Kim, Bob'tan soğukkanlılıkla, onun ölümünden sonra cd playerını şimdiden ister.

Murphy ailesi şeylerin yenisine ve dayanıklı olanlarına düşkünlüdür fakat kendilerinde bir yenilik yapmaktan caydırılmışlardır. Steven Matthew'in kol saatini beğenir. Bu saat 200 metreye kadar su geçirmez ve tarih göstergesi de vardır. Steven: "Ben olsam deri kayış yerine metal kayış tercih ederdim." Kendisinin kol saati metal kayışlı ve epey iyi durumda olmasına rağmen "Biraz sıkıldım açıkçası. Epey zamandır yeni bir tane almayı düşünüyorum." Matthew: "Benim saati aldığım yere gideriz. Onlara meslektaşım ve arkadaşım olduğunu söylersem sana mutlaka bir indirim yaparlar. Hem dükkanın sahibi hem de babası benim hastam. Bayağı samimiyetimiz var yani. Bir düşün isterim." Çağdaş yaşamın insanların yenilik düşkünlüğünün insani değerlere karşı onları duyarsız hale getirecek kadar keskinleşmiş olduğu görülür. Anna'nın kendi çocuklarının ihtiyaçlarına duyarsız kalışında da bu durum gözlenebilir: Anna: "Bob piyano derslerine başladı. Öğretmeni çok yetenekli olduğunu söylüyor. Pratik yapması için eve bir tane almamız gerekiyor şimdi. Yalnız henüz fırsat bulamadım. Kliniği yeniliyorum. Bütün gün telefodayım." Anna: "Klinikte bazı değişiklikler yapmaya karar verdim. Badana yaptırıp yeni bir kanepem almayı düşünüyorum." Anna ve Steven'ın sevişme biçimleri de tutkudan yoksundur. Anna'nın ölü taklidi yaparak Steven'la seviştiği pozisyona "genel anestezi" adını verirler. Steven Bob'a köpeği gezdiremeyeceğini çünkü "Gece vakti bir başına dışarıda dolaşmak için çok küçük" olduğunu söyler. Steven sorumluluğunu yerine getirmektense konforlu hayatını sürdürmeyi yeğler. Steven Anna'ya: "Ne zamandır canım ne çekiyor biliyor musun? Patetes püresi. Yarım yapsana." Steven'ın hatalarının bedelini ödemediğini farkedenden Anna, onun elleri hakkında şöyle der: "Zarif ve temizler. Ama güzel olsalar ne olur? O ellerde can yok." Anna: "Hepimiz ölene kadar biraz daha bekleyelim. Ondan sonra ne yapabileceğine bakarsın. Gerçekten de endişelenecek hiçbir şey yok." Steven'ı ve Anna'yı, bu konforlu yaşamları içinde ihmal ettikleri sorumluluklarına karşılık cezalandıran bir güç yok iken, kendi çocukları, yapmakla görevlendirdikleri konularda onların dediklerini yapmadıklarında onlar tarafından cezalandırılırlar. Ailenin kızı Kim, bu durumu annesi Anna'nın yüzüne şu sözcüklerle vurur: "Korkma anne. Histeriye kapılma. O kadar acıklı bir durum değil. Bazen hareketsizlikten vücudun ağrıyor ve uyuyamıyorsun. O

kadar. Önemli olan, ihtiyaç duyduğun her şeyin elinin altında olması. O kadar. Göreceksin. Sen de hareket edemeyeceksin. Ama alıŖacaksın.”

Murphy ailesinin bireylerini birbirine bağlayan bağlar canlılıktan ve neşeden uzak olduğu için, bu bireylerin oluşturduğu aile Martin’in ziyaret etmesine dayanıklı değildir. Martin, görünüşte mükemmel özellikleri olan bu aile bireylerini, içinde şekillendikleri düzenden, güvenli ortamdaki çıkmak zorunda bırakır. Bob’un ayaklarını hareket ettiremediği zaman otoparkın otomatik kapısı açılır ve ışık görünür. Ayakları felç olan Kim, yalnızca Martin’e duyduğu sevgiyle iyileşip ayağa kalkabilir. Fakat Martin’i göremediğinde felç tekrar nükseder. Steven da hakiki konuşmaları sadece Martin’le yapabilir. Diğerleri bildik, rutin monologlardır. Steven ve aile bireyleri arasındaki gerçek iletişimi de Martin sağlar.

Anna ve Steven, olayların başında, başlarına gelen bu felaketlerin, kendi yaptıkları hatalara karşılık bir bedel olduğuna inanmak istemezler. Anna bu durumun psikosomatik bir rahatsızlık olduğunu, Steven ise paralitık rahatsızlık olduğunu düşünür. Agamemnon kendi kızının kurban edilmesi gereğine önce karşı çıkar fakat kısa bir süre içinde bunu kabul eder. Fakat Steven sürekli olarak reddeder ve sonunda kimin kurban olacağını rastgele bir tüfek atışına bırakacaktır çünkü Steven kendi hatalarının bedelini ödemek konusunda sorumsuz davranır. Bu sorumsuzluğun başka bir kanıtı ise aile bireylerinden hangisini kurban edeceğini çocuklarının okulunun müdürüne danışmasıdır. Steven’a göre en işe yarar çocuk hayatta kalmalıdır, işe yaramaz olan ise harcanabilir. Kurban edilecek kimsenin bu şekilde seçilmesi kurban niteliğine uygun değildir. Steven, çocuklarından hangisinin hayatta kalması gerektiğine onların işe yarar niteliklerini saptayarak karar vermeyi düşünür. Onların başarılı ya da başarısız oldukları konuları öğrenmek için okul müdürüyle görüşür. Müdür: “Oğlan matematik ve fizikte oldukça iyi. Diğer yandan Kim, müziğe olan doğuştan yeteneğinin yanı sıra edebiyat ve tarihte çok iyi. Bu derslerde de Bob zayıf. Kim, Iphigenia tragedyası üzerine harikulade bir yazı yazdı. Bütün sınıfa okudu, A artı aldı.” Steven: “Sınıftaki davranışları nasıl?” Müdür: “İkisi de tez canlı diyebilirim. Eşit derecede. Zaman zaman ufak tefek yaramazlıkları için öğretmenlerden şikayetler geldi. Ama eğitimcilerimizin hiçbirine kaba bir davranışları olmadı. Zaten yanlış bir davranışları olsaydı size bilgi verirdik.” Steven: “Bir tanesini diğerinden daha çok seviyor musunuz? İkisinden birini seçmeniz gerekseydi, hangisi daha iyi sizce?” Müdür: “Zor bir soru. Size bir cevap verebilir miyim, bilmiyorum.”

Anna’nın düşünme tarzı da Steven’inkinden aşağı kalmaz bir şekilde sorumsuzcadır. Anna: “Bana göre en mantıklısı, ne kadar acımasız gelse de çocuklardan birini öldürmek çünkü yeniden çocuk yapabiliriz. Ben de yapabilirim, sen de. Sen yapamasan bile tüp bebek yapmayı deneyebiliriz, ama yapabileceğimize eminim.” Buna rağmen, aile bireyleri arasında Steven’ın yaptığı hatayı ve bedelinin ödenmesi gerektiğini kabul eden kişi Anna’dır. Anna Kim ve Bob’u, Martin’i kapattıkları mahzene indirir. Filmin bu sahnesinde mahzen bir tapınak, Martin ise bir tanrı gibi görünür. Anna Martin’in yaralarına pansuman yaptıktan sonra diz çöker ve Martin’i ayaklarından öper. Bir yalvarı sahnesidir bu.

Kim, o gece Martin’in esir tutulduğu mahzene sürünerek iner ve onu, kendisiyle kaçmaya ikna etmeyi dener. Fakat Martin oralı olmaz. Kim, sürünerek evi terk eder fakat Steven ve Anna onu kaldırımında bulurlar. Kim, pişman olur ve hatasının, bencilliğinin farkına varır. Kim de Iphigenia gibi sonradan karar değiştirir ve kurban edilmeyi gönüllü olarak ister. Iphigenia’nın kurban edilmesinin Akhalar’ın hayatını kurtaracağı gibi Kim’in kurban edilmesi de aile

bireylerinin hayatını kurtarabilirdi. Kim, gönüllü kurban olma isteğini şu sözcüklerle bildirir: “Bu gece yaptığım şey için özür dilerim. Aklımdan ne geçiyordu bilmiyorum. Sadece kendimi düşünüyordum. Başka kimseyi değil. Yaptığım çok yanlıştı. Çok korkmuştum. Korkmamalıydım. Bırak günahlarının diyetini ödeyen ben olayım baba. Beni buracıkta kendi ellerinle öldür. Öldür ki öldüğümde emin olasın. Kader bir oyun edip beni son anda kurtarmasın. Beni buracıkta öldür. Öldür ki öz annemi ve sevgili kardeşimi kaçınılmaz bir ölümden kurtarmanın o sonsuz hazzını yaşayayım. Anne söyle ona, baba lütfen. Senin için her şeyi yaparım. Senin için canımı bile veririm. İşte bunu kanıtlamak için bana fırsat. Seni çok seviyorum, bunu aklımdan çıkarma. Bana can veren sensin ve sen, sadece sen, canımı alma hakkına sahipsin. Söylediğim gayet mantıklı. Siz benim sahibim, efendilerimsiniz ve ben sadece sizin isteklerinize boyun eğmek için yaşayan birisiyim. Sizi çok seviyorum. Ben mezarımda yatarken, sizi sevdiğimi söyleyemiyorken bunu hatırlayın. Sizi dünyadaki her şeyden çok seviyorum, sizi ve kardeşimi.”

Kim, yukarıda aktarıldığı şekilde kurban olmayı gönüllü olarak kabul eder fakat Bob kurban olmayı istemez ve sonuna kadar reddeder. Bob, başlarına gelen bu lanetin, babasının sözünü dinlemediğinden kaynaklandığını düşünür. Bu nedenle saçlarını keserek ve kalp cerrahı olmayı istediğini söyleyerek babasını memnun edeceğini ve böylece her şeyin yoluna gireceğini düşünür. Üstelik, nihayet, önceden kendisine söz verilen piyanonun sparişi verilmiştir ve gelecek ay teslimatı yapılacaktır. Piyoano gelecek ay geleceğine göre, Bob hayatta kalıp piyoano çalmayı öğreneceğine inanır. Bob tüm bu nedenlerle kurban olacağını düşünmez ve kurban seremonisi günü başına, babası tarafından yastık kılıfı geçirilmesine direnir. Nihayet o gün gelir ve Bob’un gözleri Martin’in açıkladığı kehanete uygun olarak kanamaya başlar. Steven tüm aile bireylerinin kollarını ve ayaklarını bantlayarak bağlar, kafalarına ise yastık kılıfı geçirerek onları salondaki koltuklara oturtur. Koltukların çevrelediği salonun merkezine, elinde bir tüfekte geçer. Kendi kafasını bir bereyle kapatarak, aile bireylerinden birini rastgele bir atışla öldürene kadar tüfeği ateşler. Üçüncü atışta birini vurur. Bu, Bob’tur.

SONUÇ

Hatalarının bedelini ödememiş bir kimse, zamanla en yakınında bulunan kimselerle olan bağlarını da yalanla aşındırarak kutsallıktan uzaklaşıp, yayılan bir tür lanetle yaşamı karartmaya uğratır. Bu bakımdan hem tragedyada hem de filmde ebeveynlerle çocukların bağlarının sorgulandığı görülür. Grek mitolojisinde olduğu gibi çağdaş dünyada da insanların davranışlarındaki hataların birer karşılığı ya da bedeli vardır. Bugün, çağdaş dünyanın insanları için evin mahzeni bir tapınağa, oturma odası bir sunağa ve kanepede oturan aile bireyleri kurbanlıklara dönüşmüş durumdadır. Gelişmiş bir teknolojiyle donanmış başarılı bir doktor olsa bile, bu kimse kendi hayatını ya da sevdiği kimselerin hayatını hiç tahmin edemeyeceği bir nedenle kaybedebilir. Birbirlerini kutsal değerinden yalıtılmış görmek, bu kimselerin birbirlerine karşı sorumluluklarını kasıtlı olarak ihmal ettiklerini ele veren bir kanıttır. Martin kendi evlerine Steven’ı davet ettiğinde, ısrarla izletmek istediği, babasının en sevdiği filmdeki replikler, çağdaş insanların birbirlerini kutsallıktan nasıl yalıtıyor olduklarının bir örneğini verir. Bu filmdeki kadın: “Bunu bana niye söylüyorsun?” Adam: “Çünkü bana inanmanı istiyorum.” Kadın: “Sen tanrı değilsin. Sözüme güven. [...] Karar vermediyseniz sonra da gelebilirim.” Adam: “Tanrı olmadığımı nereden biliyorsun?”

Lanthimos'un filminin üzerinde döndüğü eksen, bir kimsenin kendi yaptıklarıyla kendisini ve diğerlerini kutsallaştırıyor ya da lanetliyor olduğudur. Grek tragedyası için "insan" henüz bir "doğa"ya sahip değildir çünkü Grek tragedyası "insan"ı insan olarak taklit etmez. Grek tragedyasında "insan" henüz bir "hayvan" ya da "tuhaf", "tekinsiz" bir varolan olarak görülür. Dikkatli bir izleyici bu filmdeki kimseleri en az bir defa "insan"dan farklı bir türe dönüşürken görebilir. Özellikle ağır yürüyüşü, bakışları, boyun hareketleri, ısrarlı müdavimlikleri ve konuşma ritmi bakımından Martin tragedyadaki Artemis'in geyiklerinden birini canlandırıyor görünür. Böylece Martin'in bedenleşmesinde o bildik "insan" tartışmalı hale gelir çünkü Martin film boyunca zaman zaman farklı dönüşümler içinde, dahası tanrısallaşırken görülür.

İnsan yaşamını tehdit eden her türlü olumsuz şeyin bilim ve teknoloji yoluyla insanın psişik ve bedensel varlığının iyileştirilmesi, kontrolü ve sürekliliği çabasıyla tasfiye edilmesi mücadelesi çağımızda da sürmektedir. Tüm bu çabalara rağmen mutlak iyileşme, tam kontrol ve nihai süreklilik henüz sağlanamamış görünmektedir. Bu durumda, bilim ve teknolojinin gelişmişlik seviyesi ne olursa olsun, insan yaşamının değerini tek tek insanların birbirlerine dönük tutumu belirlemektedir. İşte tam da bu nedenle kurban ve kutsal değerleri insanlar arasındaki bağlarla ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Polisiye bir macera anlatır gibi kendisini ifade etmeye alışmış çağdaş izleyicinin dikkati kutsal bağından yoksun nihilist bir aile bağının ansızın, bilinmeyen bir nedenle dağılmasıyla toplanır. Filmde, kutsal bağın kendilerinde kopmuş halde görüldüğü baba Steven ve anne Anna bu bağlayıcı ortak değerden yoksunluk nedeniyle çocuklarında felce ve ölüme, kısacası yaşamsal değerlerin çürümesine neden olurlar. Kutsaldan yoksun değerlerle kurulan bağlar içinde herkes bunun bedelini ödemeye ya da kendisini ve başkasını kurban etmeye hazır olmalıdır. Bob, babası Steven'a "sırrım yok." diyor çünkü insanları birbirlerine neyin bağladığı çok açıktır. Martin'le karşılaşana kadar teleolojik bir kozmoloji içinde sağlıklı, hijyenik, güvenli ve konforlu bir yaşam sürdürdüklerini düşünen Murphy ailesinin ebeveynleri Steven ve Anna'ya göre her şey yoluna girmiş ve sarsılmaz bir düzen hüküm sürmektedir. Fakat lanet, kutsal değerinden yoksunluğun neden olduğu açıklıktan girip yıkıma uğratan ve nihilist insanların hayatını ansızın yoldan çıkararak şeydir. Onları birbirine bağlayan değere kayıtsız bu insanlar sorumlu olduklarını yapmazlarken onlara hizmet eden teknoloji, çok işlevli dayanıklı saatlerin, yürüyen merdivenlerin ya da garajın otomatik kapısı gibi tıkr tıkr işlemeye devam etmektedir. Murphy ailesinin kızları Kim düşer fakat öyküden koparılmış çıplak müzikten bile yoksun nihilistik sayıklamanın şarkısı devam eder ve oğulları Bob da nükseden felç nedeniyle düşer ancak saat işlemeye, merdivenler yürümeye, otomatik kapılar açılıp kapanmaya devam eder. Nasıl, nerede ve kimin başına gelirse gelsin düşüş görkemlidir. İhtiyaçları olan gerçek bağdan ya da kutsal değerinden yoksun Murphy ailesi her zaman güçlü olduklarını birbirlerine söylerler fakat sonunda aralarından birini öldürmek için kendi gözlerini bağlamak zorunda kalırlar.

İkonatrların, inanç sözcülerinin kısacası realistlerin ya da felsefi terminolojisiyle nihilistlerin acıma duydukları kimseye verdikleri şey "armağan" değil bu kimseyi yaşamdan ve kutsaldan caydırdıkları "sadaka" ya da "sus payı"dır. Sonuç olarak *Kutsal Bir Geyiğin Ölümü* filminin antinihilist, antirealist, dünyevi, profan harekete katkısı ve postmodern imaj evrenini parçalayan ya da gölgeleri birbirine bağlamanın farklı bir alternatifini sunan yaratıcı

etkisi nihilist kimselerin birbirlerine “armağan” adı altında verdikleri ve aldıkları şeyin gerçekte kendilerine ve birbirlerine duydukları acıma, hoşgörü ve merhametten kaynaklanıyor olduğunu göstermesidir. Günlük hayatın sıradan bir eşiya da olsa, bir insan canı da olsa veren için de alan için de değerli olacak şeydir armağan.

KAYNAKÇA:

Aiskhülos (2010). *Oresteia – Agamemnon, Adak Sunucular, Eumenidler* – çev. Yılmaz Onay, İstanbul: Mitos Boyut.

Erhat, Azra (2002). *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Euripides (2017). *İphigenia Aulis'te*, çev. Ari Çokona, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Euripides (2019). *Medea*, çev. Ari Çokona, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Girard, René (1989). *Violence and The Sacred*, Baltimore: The John Hopkins University Press.

Girard, René (2019). *Şiddet ve Kutsal*, çev. Necmiye Alpay, İstanbul: ALFA.

Homeros (2005). *Odysseaia*, çev. Azra Erhat & A. Kadir, İstanbul: Can Sanat Yayınları.
Kitabı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit, Tevrat, Zebur (Mezmurlar) ve İncil (2006) İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi.

Lanthimos, Yorgos (Yöneten). (2017). *Kutsal Bir Geyiğin Ölümü* [Sinema Filmi]

Sofokles (2002). *Kral Oidipus*, çev. Güngör Dilmen, İstanbul: Mitos Boyut.